

“Opheffen waterschappen is een hype”

Centraal in Nederland ligt het Waterschap Vallei & Eem. Het voert het water af dat van de westelijke zijde van de Veluwe en de oostkant van de Utrechtse Heuvelrug afstroomt richting Valleikanaal en Eem en uiteindelijk in de randmeren terechtkomt. In het zuiden beschermt de Grebbedijk het gebied tegen water uit de Nederrijn. Dat water kan eventueel ingenomen worden. Aan de noordzijde houden de dijken langs de randmeren en de Eem het water buiten de deur. De grootste steden in dit afwisselende gebied zijn Amersfoort, Ede, Nijkerk en Veenendaal. Het open Eemland is één van de meest karakteristieke Nederlandse landschappen. Sinds 1 juli 2009 is Annemarie Moons dijkgraaf van Vallei & Eem. Daarvoor was ze lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, met de portefeuille economie, klimaat, duurzaamheid, waterveiligheid, Europese en internationale zaken, grote stedenbeleid en openbaar vervoer. Iemand die dus de provincie en inmiddels ook het waterschap van binnenuit kent. Verslag van een gesprek met haar in het Waterschapshuis in Leusden.

Was de overgang groot van Noord-Brabant naar dit gebied?

“Het was zeker wennen. Dit gebied - deels in Utrecht, deels in Gelderland - is duidelijk een ander gebied dan Noord-Brabant. Je hebt hier meer met polders te maken. In Brabant had je die alleen in West-Brabant. Ook de cultuur is anders. Brabant is een provincie waar het ondernemen centraal staat. De Provincie Gelderland is meer gericht op juridische zekerheid. Utrecht zit er een beetje tussenin. Maar het grote verschil is dat het werk heel anders is. Als gedeputeerde word je geleefd, heb je geen enkele zeggenschap over je eigen agenda. Hier kan ik zelf weer veel meer bepalen waar ik mee bezig hou.”

Wat is voor u de uitdaging?

“Ik vind het belangrijkste te laten zien dat het waterschap de dingen goed doet. Dat is in heel Nederland belangrijk, maar in dit gebied nog eens extra lastig, want hier is men niet gewend daar aandacht aan te besteden. Je werk goed doen is normaal. Wist u dat Vallei & Eem de meeste nazuiveringsinstallaties heeft van heel Nederland? Zoiets mag best aandacht krijgen.”
“Wij zijn nu druk bezig met het verbeteren van de afstemming en de samenwerking in de afvalwaterketen. Met alle 19 gemeenten in het gebied maakt Vallei & Eem afspraken over het gezamenlijk beheer van riolering en zuivering. Al die gemeenten zijn verschillend. Kleine gemeenten als Renswoude en Woudenberg vragen ons om het rioolbeheer over te nemen. Voor hen is het voordeel dat we meer deskundigheid in huis hebben om dat werk te doen en zij daarom kunnen besparen op kosten voor adviesbureaus. Bij grote gemeenten gaat het bijvoorbeeld om het monitoren van het gehele afvalwatersysteem. Het waterschap monitort dan ook voor de gemeente.”

“De rwzi Amersfoort willen we ombouwen tot een ‘energiefabriek’, die in de toekomst meer energie moet gaan leveren dan hij zelf nodig heeft. Met de gemeente overlegt het waterschap over de bestemming van die energie. Dat soort projecten op het eigen grondgebied vindt de gemeente belangrijk. Amersfoort heeft voldoende deskundigheid in huis om zijn riolering zelf te beheren. Overdracht van de zuiveringstaak is daar niet aan de orde.”

Is dit waterschap niet af en klaar?

“Hier staat juist een grote verandering voor de deur, want Waterschap Vallei & Eem heeft besloten tot een fusie met het Waterschap Veluwe. Daar zijn de besturen van beide waterschappen het over eens. De fusie zal per 1 januari 2012 in ieder geval ambtelijk gerealiseerd worden. Het zijn twee gebieden die mooi op elkaar aansluiten. Ook de medewerkers willen het graag. Vallei & Eem is nu aan de kleine kant voor allerlei specialistische deskundigheid. Dat betekent dus veel eenmansfuncties. Na een fusie wordt dat beter. Maar ook op het gebied van de ondersteunende activiteiten als inkoop, automatisering, personeelszaken en administratie haal je voordelen. Je bent groter en kunt dus beter meedraaien in allerlei overlegorganen. We hebben een gezamenlijke besparing van elf miljoen euro op jaarbasis berekend, vooral omdat je met minder mensen toe kunt.”
“Op dit moment willen Utrecht en Gelderland nog niet aan deze fusie meewerken. Die willen de discussie over de bestuurlijke inrichting van Nederland afwachten. Ik ga er vanuit dat uiteindelijk de minister een aanwijzing aan de provincies zal geven als deze blijven volharden in hun weigering. Het niet realiseren van een dergelijke besparingsmogelijkheid is toch niet aan de burger te verkopen?”

Verwacht u dat de waterschappen opgeheven worden?

“Dat zie ik niet gebeuren. De soep wordt niet zo heet gegeten als ze in de verkiezingsprogramma’s werd opgediend. Welk probleem lost opheffen van de waterschappen op? Het waterschap is geen middenbestuur, het levert geen bijdrage aan de bestuurlijke drukte, waar men het over heeft. Het waterschap werkt juist lokaal. Het waterschap is zeer efficiënt georganiseerd, het werkt doelmatig en kostenbewust. Plannings worden gehaald, taken worden uitgevoerd.”

“De provincie is veel minder uitvoeringsgericht. Dat is juist een organisatie die beleid maakt. Dat moet ook zo blijven. Bovendien houdt de provincie toezicht op de gemeenten. Nu adviseert het waterschap de gemeente bij de watertaak. Als je de watertaak bij de provincies onderbrengt, zou deze eerst moeten adviseren en dan zelf later toezicht moeten uitoefenen. Dat kan natuurlijk niet.”

In veel partijprogramma’s staat het opheffen van de waterschappen.

“Ik zie dat toch als een hype. Een aantal partijen komt alweer op zijn schreden terug. Het zal ook geen onderwerp van overleg aan de formatietafel zijn. We zitten met grote economische ingrepen. Dan moet je niet bestuurlijk gaan herstructureren.”

“De waterschappen hebben ook heel pragmatisch gereageerd. Eerst met de brief van 4 november vorig jaar, waarin we besparingsmogelijkheden aan het Rijk hebben aangeboden. Nu zijn we volop in overleg met de VNG om de afvalwaterketen verder te optimaliseren. De deltaregisseur heeft duidelijk aangegeven dat hij de waterschappen onmisbaar acht voor de realisatie van het gehele deltaprogramma in de komende jaren. Daarbij heb je efficiënt werkende organisaties juist hard nodig. Het is wel heel jammer dat we in deze situatie terechtgekomen zijn. Ik vind de vraag hoe waterschappen dingen beter kunnen doen, reëel. Maar het is niet goed om dan meteen tot een structuurdiscussie over te gaan. Over de uiteindelijke uitkomst ben ik niet somber. Het waterschap wordt breder gedragen dan wellicht lijkt.”

CV

1965	geboren in Nijmegen
1984-1990	studie psychologie Radboud Universiteit Nijmegen
1991-2000	beleidsmedewerker onderwijs en onderzoek / directeur Onderwijscentrum Technische Universiteit Eindhoven
2001-2005	voorzitter universiteitsraad TU Eindhoven, directeur kinderdagverblijf Helmond
2003	lid Provinciale Staten Noord-Brabant
2005-2009	lid Gedeputeerde Staten Noord-Brabant
2009-heden	dijkgraaf Vallei & Eem

Annemarie Moons

Hoe ziet u de toekomst?

“We moeten verder werken aan schaalvergroting. Het waterschap moet dé regionale waterautoriteit worden. Daar is alle specialistische waterkennis samengebracht. Ruimtelijke ordening hoort bij de provincie, die moet daar ook blijven. Natuurbeheer is ook geen waterschapstaak. Schaalvergroting is nodig om een betere gesprekspartner te zijn. We moeten onze mensen scholen om hen vanuit het waterperspectief mee te laten denken in de opgaven van anderen. Daar ligt wel een opgave voor de waterschappen. We moeten ook samen met de gemeenten en provincies kijken naar verdere optimalisatiemogelijkheden, ook in eigen kring.”

Waar denkt u dan aan?

“Bijvoorbeeld aan de planvorming. De provincie maakt een provinciaal waterhuishoudingplan. Het waterschap maakt zijn waterbeheerplan. Inhoudelijk zijn zulke plannen vrijwel identiek. Ik denk ook aan de toetsing van de dijken. Eerst stelt het waterschap vast of deze voldoen aan de normen. Dat oordeel wordt dan getoetst door de provincie, die daarvoor externe deskundigheid inhuurt. Uiteindelijk voert het Rijk dan nog een eigen toetsing uit. Dat kan heel anders. Waterschappen zijn uitstekend in staat om de kwaliteit van hun dijken te beoordelen.”

“Anderzijds kan ik mij goed voorstellen dat taken als wegenbeheer door waterschappen die deze nog hebben, overgedragen worden aan provincie of gemeente. De huidige discussie zet wel verhoudingen onder druk. Hoewel de ene provincie er toch anders in staat dan de andere. Utrecht zet meer in op overname dan Gelderland.”

Waar komt deze discussie vandaan?

“De waterschappen doen hun werk goed. Er zijn weinig klachten. Ze zijn alleen te lang onzichtbaar geweest en betalen daar nu de prijs voor. Sinds de invoering van het lijsten-

stelsel bij de verkiezingen van 2008 is de politiek veel duidelijker in beeld gekomen. Bestuursleden vanuit de politieke partijen hebben het duale systeem in hun achterhoofd. Maar dat kennen de waterschappen niet. Wij hebben een monistisch stelsel: DB-leden zijn ook lid van het algemeen bestuur. Dat wekt verwarring. Gedeputeerden hebben zeker een goede lobby binnen de landelijke politiek. En als je een gebaar wilt maken in de discussie over de bestuurlijke drukte, is het gemakkelijk een laag weg te snijden die in die discussie niet vertegenwoordigd is. Dat staat flink.”

“Er is eigenlijk ook geen aanleiding voor partijpolitiek in het waterschapsbestuur. Er zijn nauwelijks politieke keuzes mogelijk, er zijn maar weinig direct beïnvloedbare kosten. Het gaat vooral om investeringen in infrastructurele voorzieningen.”

Blijven de politieke lijsten?

“Indirecte verkiezingen vanuit gemeenteraden zouden een oplossing kunnen zijn, maar dan wel met uitsluiting van burgemeester en wethouders. Maar we zijn er nog niet uit. Ik ben voorzitter van de Commissie Verkiezingen van de Unie. Het ligt heel gevoelig. Het opnieuw invoeren van geborgde zetels ontmoet weerstand. Het gaat in wezen om het onderscheid tussen een functionele en een algemene democratie en de weerslag daarvan in de bestuurssamenstelling. Dat waterschappen daarover nadenken, vind ik positief. Evenals de interne discussie over opschaling. Maar het is nog wel allemaal erg in beweging.”

Wat is uw achtergrond?

“Ik ben in 1965 in Nijmegen geboren. Van 1984 tot 1990 studeerde ik in Nijmegen onderwijspsychologie, met daarnaast ontwikkelingspsychologie. Ik ben redelijk

bèta-gericht: in 1991 ben ik aan de TU Eindhoven benoemd tot beleidsmedewerker onderwijs en onderzoek bij de faculteit Scheikunde. Dat soort werk vond ik interessant. Promoveren trok mij helemaal niet aan. Vier jaar je aandacht op een vierkante centimeter richten is niets voor mij. Vanuit die functie ben ik directeur van het Onderwijscentrum van de TU geworden.”

“In 2000 heb ik een jaar in de Verenigde Staten gewoond. Terug in Nederland ben ik gevraagd of ik belangstelling had voor het voorzitterschap van de universiteitsraad. Ik ben daar toen benoemd, een functie van drie dagen per week. De universiteitsraad is een soort ondernemingsraad van de universiteit, met echter ook het goedkeuringsrecht van de begroting. Zowel personeel als studenten zijn erin vertegenwoordigd: tien leden uit de wetenschappelijke staf, vijf uit de ambtelijke staf en 15 studenten. Zo'n raad is zowel opponent als gesprekspartner van het College van Bestuur van de universiteit, heeft daarmee een heel politieke taak en vervult vaak de rol van *trait d'union* naar

“Provincies zijn geen uitvoeringsorganisaties”

twee kanten. Daarnaast heb ik in die periode als voorzitter van een stichting die kinderdagverblijven beheert, tijdelijk de functie van directeur van een kinderdagverblijf in Helmond moeten waarnemen. Heel leerzaam, zeker omdat die zorgtaak toen overging van de overheid naar de particuliere sector.”

“In 2003 ben ik voor de PvdA gekozen tot lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant. Toen Lambert Verheijen in 2005 benoemd werd tot dijkgraaf van Aa en Maas, heb ik hem als gedeputeerde opgevolgd. Natuur, milieu, water en handhaving vormden toen mijn portefeuille.”

Waarom hebt u in 2009 gesolliciteerd naar de functie van dijkgraaf?

“Ik vond water geweldig en ik wilde graag dijkgraaf worden. Wel bestuurder, dichtbij de politiek, maar er niet zelf actief deel van uitmakend. In Brabant had ik net de hele discussie over de verkoop van Essent achter de rug en ervaren hoe lastig het kan zijn als politieke meningen en je ideeën als bestuurder niet met elkaar overeenstemmen. De vraag of Essent in handen van de overheid moest blijven, verdeelde alle partijen. Rolwisseling was mij welkom. Hier sta ik toch meer boven de partijen en maak ik geen deel uit van een verpolitiekt bestuur. In deze streek heerst vooral een mentaliteit van leven en laten leven. Dat bevalt mij prima.”

“Hoe het verder zal lopen, weet ik niet. Eerst krijgen wij nu de fusie met Veluwe en de verkiezing van de dijkgraaf van het nieuwe waterschap.”

Maarten Gast